

Denna berättelse är nedtecknad efter en bandupptagning som Gustav Enkler gjorde med sin far Martin Jönsson i början på 50-talet. Att fiska lax med garn kallades att vraka lax. Garnen var ca 40 m långa och 6 m djupa och en "garnlänk" som innehöll 60 garn var således nästan 2 1/2 km lång.

MARTIN JÖNSSONS LAXFISKE 1892

Det var 1892 så jag var fiskare. Då hade jag inte kommit till tullen, jag var visserligen extra ordinarie men jag var ju inte så jag hade tjänstgöring utan en gång då och då när det var ledigt. Eller så var det fiske, det var det huvudsakliga. Och sjön och segla som matros det hade jag ju slutat för en tre år förut. Och så skulle jag ju fiska då och de var, ja 1892 ja, var det. Och så hade jag en kamrat som var 18 år. Det var fars eka, det var en så kallad blekingeeka. Och de flesta garnen det var ju också fars, det var laxagarn. Och så gav vi oss iväg kamraten och jag mot Bornholm på våren i mars månad och skulle fiska lax, men när vi kom dit så var där ingen lax så beslöt vi eller kom överens om kamraten och jag att vi skulle segla till Danzig med den gamle båten. Och det var dålig båt och så var där ett litet tak akteröver som vi hade till kajutt och där hade vi en liten järnkamin så vi kunde elda. Och vi gav oss i väg till Danzig, ja vi gjorde ett par vrak först vid Bornholm men vi fick inte mer än en liten lax. Och så gav vi oss iväg till Danzig. När vi kom bort halvvägs innan Christiansö och Danzig så fick vi en sydostlig storm och då hade vi inte annat att göra än att länsa tillbaka till Bornholm. Och det blev regntjocka också. Inga fyrar syntes varken vid Christiansö eller vid Svaneke. Och när vi visste vad kurs vi hade tillbaka, och det satte vi ju så gott vi kunde i tjockan och blåste hiskeligt. Och så visste vi att vid Svaneke där går bergen rätt ner i vattnet och när vi kom så nära där så vi kunde se de vita brotten på bergen då visste vi att vi var vid land. Och så styrde vi den kursen tillbaka som vi ämna och träffa Svanekebergen och det gjorde vi också. Och då var det natt och så fick vi se hur sjön skalat upp vit efter bergkanten. Och vi hade ju varit där så mycket förut och fiskat med sil om somrarna så vi kände ju väl till hur det låg till vid Hammershus heter den fyren som är på norra änden av Bornholm. Och när vi kom dit där så såg vi ju likadant hur sjön skalat upp på bergen där, och så länsade vi runt där och där blev lä medan sydosten, så vi var iland där på läsidan, gjorde fast där och låg där ett helt dygn till dess att stormen hon bedarrade. Och så bedarrade det så där på eftermiddagen vid 4-5 tiden så sa jag till kamraten:

"Nu för och slippa ligga här hela natten så tar vi och sätter våra garn här nedanför så lugnar det av något och så går tiden fortare också för oss."

För vi ämnade inte och stanna där utan vi skulle ju fortsätta. På nån håll, vart de skulle bli det visste vi inte då. I alla fall så vi for ut ett litet stycke, ungefär en distansminut eller knappt det ifrån land och vi begynnade och sätta våra laxagarn som vi hade. Och när vi hade tie garn igen - vi hade 60 garn i båten. Men när vi hade satt de femtio så tittade jag bort mot Hassle, det ligger söder om där vi var, där vi låg. Så kom där en båt, en fiskebåt från hamnen med alla seglen på och styrde på oss. Och då vaknade jag som först, vi var innanom gränsen, innanom territorialgränsen. Och då var både båt och redskap förbrutet. Och där kom den där store båten och när jag fick se honom så vaknade jag och så sa jag till kamraten:

"Stopp, nu sätter vi inte fler garn. Där kommer en båt ifrån Hassle och han styr på oss. Vi är inom gränslinjen."

Båten kom långsamt, styrde akter om oss och då var där fyra man. En satt vid rodret, en stod vid masten och de två var i mitten på båten. Och då vrålade den ene:

"Skall vi trekke era mans eller skall ni trekka dom själv?"

Det var inte prut.

"Ja", så svarade jag, "vi skall nog trekka dom."

Och så tog vi på oss oljekläder och så begynnade vi och dra garnen. Men båten som kom han gick ett stycke ifrån oss och sen vände han, och så kryssade han länken, kallar vi garnräckan, kallar vi för länk. Och där kryssade han länken upp tills han kom till änden, där la han bi och väntade på att vi skulle komma till honom. Och då när vi hade tjugo garn igen så sa jag till kamraten om det bara hade kommit en ångbåt och seglat av så hade vi kunnat klara oss. Och när vi hade ett par garn kvar så kom där verkligen en ångbåt och rundade Hammershus och seglade av tio garn från änden. Ja, kan det vara ett under sa jag. Det var den enda gången i mitt liv som jag varit med och önskat att jag skulle få påseglat. Och när vi då kom till änden, den änden där vi avseglades, så låg båten, dansken han låg vid den andra änden. Men vi gjorde oss ingen brådska för det blev mörkare och mörkare och när de då såg att vi inte hade någon brådska fastän vi fick sätta upp masten, så vrålade de igen, danskarna:

"Ni har era manser häruppe!"

"Ja, vi kommer", skrek jag tillbaka, "bara tåla er."

För jag visste ju att när vi kom upp till dom fick vi ju ta fast i de garnen och sedan hade de kastat en lina om vår båt och sen hade de halat in oss till Hassle. Ja, där hade vi stått oss fint. Och det blev mörkare och mörkare. I alla fall så gjorde vi ett slag norr över, så kovände vi för att komma ändå längre ner från dem. Och sen styrde vi mot land och då begynnade det att bli rätt mörkt, så att när vi kom inåt land ett stycke så kunde de inte urskilja oss ifrån land i mörkt land, mot det mörka land. Utan när vi vände ändå en gång till, vi kovände då också och kom ändå längre ner. När så, och så vände vi, kom ungefär rätt undan danskarna mot vinden så vände, och så gick vi in mot land. Då sa jag till kamraten:

"Ta och sätt klyvaren på, lägg ut klyvarbommen, och sätt på klyvaren men låt den ligga på däck mens du, och så slå på han på fallet så att du kan hala upp den kvickt. Och likadant med toppseglet, ordna det också klart."

När vi då kom så långt in mot land då var det redan så mörkt så att vi kunde inte se dansken mot sjön, och mycket mindre kunde han se oss mot det mörka landet. Utan då ändrade jag kurs och styrde på Trelleborg. Och så sa jag till kamraten:

"Upp med klyvaren först och sedan med toppen så fort du hinner."

Och där körde vi på med den ostliga vinden en timme. Då visste vi att vi var fri. Så var det till att ta ner klyvaren och toppseglet och så lägga bidevind mot hemmet.

Och på morgonen vid soluppgången var vi hemma. Det blev sydost och snötjocka och blåste så att vi hade bara två segel. Och danskarna fick ta de tie garnen. Men man har ju alltid de sämsta och billigaste garnen, de har man i änden. Så de fick de behålla. Men i alla fall när vi kom hem på morgonen och i soluppgången ungefär. Och vi har ju 40 minuter emellan Hanö och Hammershus, men sen bor ju vi en tre mil längre väster uppåt, så att vi hade hemmifrån, när vi styrde på Bornholm så styrde vi alltid sydydväst på Hammershus och alltså hade vi nordnordost från Hammershus och hem. Men Hanö det låg ju mer med nord emellan Hammershus och nord och syd och Hanö.

Det var en hel fots snö när vi kom iland och det var de första dagarna i april och så sa jag till kamraten:

"Ja, nu får vi hänga upp garnen och torka dem" och det var ändå söndag det minns jag nu. "Men jag tror inte far kommer ut och tittar nu i hängen där vi skall hänga garnen, när det är snö och så där ruskit. Så han kanhända aldrig kommer att märka att vi blivit av med de tie garnen."

I allafall så när det hade vatt ett par tre timmar begynnade det skina och blev så varmt så snön hon smälte undan och far han skulle ju gå ut och titta ett litet tag, och så gick han ut i garnhagen och fick se att där var flera hängen som var tomma. Så kom han in så sa han:

"Har ni blivit av med garnen?"

"Ja", sa jag, "vi fick avseglat så att vi blivit av med tie garn, men jag skall gå bort till svågern min, han bodde ett stycke ifrån, han har gott om laxagarn. Jag kan gå bort och köpa tie garn utav honom i stället," sa jag.

Jaha, det gjorde jag ju och frågade honom om jag kunde få köpa tie garn.

"Jo det får du väl ta" sa han.

Ja, jag fick garnen och han fick pengarna och sen gick jag hem. Det var inte långt emellan där han la till med sin båt och där vi låg. Så att garnen tog vi bara och langade över kan man säga, till vår plats. Sen gick jag till kamraten och så sa jag:

"Nu har jag köpt tie garn i stället och vill du följa med så skall vi ge oss av i kväll och segla mot Öland. Jag har hört att där skulle vara lax."

Jodå, han var med. Vi gav oss av på kvällen.

□